

УДК 374.7

О. І. БЕСПАРТОЧНА

ВИВЧЕННЯ АНДРАГОГІКИ ЯК НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано теоретико-методологічні аспекти андрагогіки, уточнено вимоги до процесу післядипломного навчання та особливості підготовки викладачів до навчання дорослих; виокремлено принципи андрагогіки, андрагогічні засади післядипломної освіти; розкрито сучасну практику навчання дорослих.

Ключові слова: андрагогіка, безперервна освіта, професійна компетентність, післядипломна освіта, доросла людина, професійний розвиток людини.

Сучасний світ потребує постійної самоосвіти й самовдосконалення особи, яка хоче бути конкурентоспроможною на ринку праці. Особливо гостро ця проблема постала завдяки євроінтеграції України, що зумовило необхідність підвищення рівня кваліфікації та розширення компетенцій фахівців, оскільки в дорослих людей здебільшого сформований світогляд, принципи, наявний певний досвід професійної діяльності. Проте, вони далеко не завжди є конкурентоспроможними фахівцями свого профілю.

Як зазначає С. О. Сисоева, необхідність у відновленні знань, підвищенні рівня професійної компетентності ставить перед дорослими людьми завдання активного залучення в освітній простір системи безперервної освіти [5]. Так, тенденція до єдиного європейського простору руйнує стереотип наявності однієї професії на все життя. Постає необхідність у розбудові системи професійної освіти, зростає пріоритет безперервної освіти, освіти протягом життя, тому на сучасному етапі важливу роль відіграє андрагогіка.

Особливістю андрагогіки як науки про навчання дорослих є те, що вона дійсно пов'язує поняття дорослість і освіченість. Ці поняття наближають андрагогіку до акмеології, з позицій якої можна пояснити різні рівні розвитку дорослої людини через "акме", тобто рівень зрілості людини в різних сферах її діяльності.

Проблеми неперервної освіти, зокрема, неперервної педагогічної освіти, висвітлено в дослідженнях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Так, В. І. Бондар, А. І. Кузьминский, Т. І. Шамова розглядали питання підвищення кваліфікації педагогів, проблеми теорії і практики післядипломної освіти педагогічних кадрів. Особливості використання андрагогічного підходу до професійної перепідготовки вчителів гуманітарного профілю вивчав В. Буренко. У праці С. Змієва визначено основні закономірності та етапи становлення андрагогіки як самостійної науки про освіту дорослих; сформульовано її об'єкт, предмет, подано структуру; розроблено основні положення технології навчання дорослих. Проблеми андрагогіки до-

сліджували вітчизняні науковці: І. Зязюн, С. Сисоєва, Л. Сігаєва, А. Криклій та ін.

Мета статті – розкрити теоретико-методологічні засади андрагогіки як навчальної дисципліни.

Навчання дорослих у системі безперервної освіти зумовлено тим, що освіта орієнтована на вимоги та замовлення суспільства. Дорослий, як суб'єкт навчання, під час підвищення кваліфікації вдосконалює свою професійну майстерність, компетентність, уміння та практичні навички згідно з вимогами європейського ринку праці.

Сучасні науковці визначають декілька підходів до тлумачення поняття “андрагогіка”. Згідно з С. Змієвим, перший підхід базується на спростуванні всіх підстав вважати андрагогіку самостійною наукою. На думку прихильників цього підходу, навчання й освіта дорослих – галузь дослідження, що належить наукам, які були сформовані раніше, таким як соціологія, психологія, антропологія тощо. Прихильники другого підходу, зокрема американські науковці, трактують андрагогіку в прагматичному й практичному значенні, окреслюючи взаємодію дорослого учня та викладача в ході навчання. На основі третього підходу андрагогіку вважають незалежною науковою дисципліною. Саме остання концепція здобула визнання в Центральній і Східній Європі. Прихильники четвертого підходу розглядають андрагогіку не просто окремо від педагогіки, а як складову інтегральної науки про навчання й освіту людини протягом усього життя [3].

Зважаючи на розмаїття підходів, постає необхідність в уточненні сутності поняття “андрагогіка”. В Українському педагогічному словнику термін “андрагогіка” визначено як педагогіку дорослих, одну з педагогічних наук, яка досліджує проблеми освіти, самоосвіти та виховання дорослих. Завданням андрагогіки є опрацювання змісту, організаційних форм, методів і засобів навчання дорослих [1]. Згідно з визначенням Н. Ничкало, андрагогіка – педагогіка дорослих, одне з визначень галузі педагогічної науки, що охоплює теоретичні та практичні проблеми освіти, навчання й виховання дорослих [4]. В. Кремінь трактує андрагогіку як вікову та педагогічну галузь психолого-педагогічних досліджень теоретичних і практичних проблем освіти й виховання дорослих людей [2, с. 22].

В умовах суспільства, що стрімко змінюється, стає нагальною потреба в перепідготовці фахівців, формуванні їх особистісних характеристик, що забезпечується системою післядипломної освіти.

Освіта дорослих передбачає не лише здобуття нової спеціальності, зокрема в системі перепідготовки кадрів, а й підвищення кваліфікації, стажування тощо.

Післядипломна освіта покликана вирішити ряд суперечностей між існуючою якістю та рівнем особистісного розвитку людини, її освітою та соціальними вимогами, потребами, між професійним розвитком та вимогами ринку праці, держави. Андрагогіка дає змогу висвітлити найважливіші методи освіти дорослих, які найбільшою мірою підвищують мотивацію

навчання, сприяють розвитку професійної компетентності. Андрагогічні засади професійного розвитку створюють передумови для діалогу з дорослими в ході навчання, сприяють подоланню негативних тенденцій освіти дорослих. Специфіка освіти в дорослому віці полягає в тому, що виникає невпевненість у ситуації навчання у зв'язку зі зміною соціального статусу, будуються партнерські відносини в навчанні, підвищується цінність та шанобливе ставлення до власного практичного досвіду. Враховуючи професійно-особистісне становлення дорослої людини в системі безперервного навчання, варто відзначити схильність перебільшувати значення власного досвіду, скептичність до нововведень. Це зумовлює необхідність використання методів проблемного навчання. У зв'язку із цим організація післядипломної освіти дорослих потребує відповідної компетентності викладачів, які займаються навчанням. Необхідно посилювати роль консультацій, роз'яснень у навчальній діяльності, віддавати пріоритет саме самостійному, системному, індивідуальному навчанню.

Вищезазначене зумовлює необхідність вивчення андрагогіки як навчальної дисципліни викладачами (які вже працюють та майбутніми) як у межах магістерських програм, так і в системі післядипломної освіти. Ми вважаємо доцільним ознайомлювати студентів, насамперед, з науковими засадами андрагогіки: предметом, системою понять та основними принципами навчання, методами дослідження. Необхідно обґрунтувати значущість освіти дорослого населення в сучасній соціально-економічній ситуації в Україні, показуючи динаміку життєвої проблематики дорослої людини та її взаємозв'язок з освітою.

Характеризуючи дорослу людину як суб'єкта навчання, визначаємо поняття дорослості, даємо вікову періодизацію, показуємо специфіку вікових інформаційних запитів освіти в дорослому віці та вікових особливостей здібностей людини до навчання.

Оскільки безперервність є ідеєю, принципом навчання, якістю освітнього процесу, умовою становлення людини, необхідно показати історичні витоки ідеї безперервності в освіті, соціально-освітній та психолого-андрагогічний аспекти й функції безперервної освіти.

Розглядаючи андрагогічні засади професійного розвитку, звертаємо увагу на принципи навчання дорослих в освітніх установах, розвиток професійно-особистісного потенціалу в системі підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів.

Сучасна практика навчання дорослих показує, що в суспільстві, яке змінюється, надважливою є адаптивна функція освіти. Послідовна декомпозиція змісту професійної діяльності у вигляді системи професійних завдань і проблем є основним принципом побудови технології контекстного навчання. Необхідний перехід від навчальної діяльності в її традиційних формах до квазіпрофесійної. Моделями контекстного навчання є семіотична (знакова), імітаційна, соціальна. Необхідно провести певну організаційну роботу зі створення імітаційних класів, мультимедійного супроводу, ві-

ртуальних середовищ, використовувати технології “case-study”, а також ставити комплексні вимоги до навчально-методичних матеріалів, на основі яких організовується контекстне навчання.

Важливу роль у системі навчання дорослих відіграє проектування, оскільки проектна діяльність є атрибутом суспільства з технологічною культурою. Сучасний підхід до організації навчального процесу в системі професійного навчання та підвищення кваліфікації неможливий без організації телекомунікаційних проектів.

У системі освіти дорослих актуальним є внутрішньофірмове (корпоративне) навчання, формами якого є: програми особистісного зростання персоналу, семінари, тренінги, курси та програми підвищення кваліфікації. Корпоративне навчання може базуватися на використанні тренера компанії, залученні сторонніх тренінгових компаній, створенні корпоративного університету. Дедалі більшого поширення набуває освіта дорослих у режимі дистанційного навчання, у системі бізнес-шкіл. Особливу увагу слід приділяти організації навчання керівників підприємств та державних службовців. У цьому аспекті доцільним є використання європейського досвіду розвитку лідерства та досвіду роботи школи вищого корпусу державної служби.

Ми вважаємо, що на сучасному етапі надзвичайно актуальною є організація навчання соціально незахищених верств населення, а також урахування андрологічних проблем адаптації людини в умовах іншої лінгвокультурної спільності.

Не варто забувати про великий андрагогічний потенціал, який має неформальна освіта дорослих, зокрема просвітницькі установи, що сприяють підвищенню загальної та професійної культури населення; народні школи й університети; музеї; товариство “Знання”; освітній туризм; культурно-просвітницькі масові заходи тощо.

Висновки. Таким чином, вивчення андрагогіки як навчальної дисципліни повинно давати загальне уявлення про андрагогіку в системі педагогічних наук, дорослу людину як суб'єкта навчання, навчання дорослих у системі безперервної освіти та андрагогічні засади професійного розвитку. Наступним етапом повинно стати вивчення організаційних форм і технологій навчання дорослих. У цьому аспекті актуальним є дослідження сучасної практики навчання дорослих: проектування, внутрішньофірмове, дистанційне навчання; організація навчання на рівні підприємств, державних службовців та соціально незахищених верств населення. Усе це сприяє формуванню уявлень викладача щодо теорії й методики освіти дорослих у контексті безперервного становлення особистості, набуттю навичок та вмінь з технології організації навчання дорослих.

Перспективним напрямом дослідження є питання підготовки викладача-андрагога для системи неперервної професійної підготовки. Такі фахівці в подальшому можуть стати ефективним і надійним чинником реалізації андрагогічного підходу в процесі становлення й розвитку професійно-педагогічних кадрів.

Список використаної літератури

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремінь ; Акад. пед. наук України. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Змеев С. И. Наука XXI века: андрагогіка / С. И. Змеев // Высшее образование в России. – 1998. – № 2. – С. 76–79.
4. Ничкало Н. Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія / Н. Ничкало // Неперервна професійна освіта: теорія і практика : наук.-метод. журн. – 2001. – Вип. 1. – С. 9–22.
5. Розвиток освіти дорослих в Україні (друга половина XX ст. – початок XXI ст. : монографія / за ред. С. О. Сисоєвої ; НАПН України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. – Київ : ЕКМО, 2010. – 420 с.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2014.

Беспарточная Е. И. Изучение андрагогики как учебной дисциплины: теоретико-методологический аспект

В статье уточняется теоретико-методологический аспект понятия андрагогика, анализируются требования к процессу последипломного обучения и особенности подготовки преподавателей к учебному процессу, принципы андрагогики, андрагогические основы последипломного образования; раскрывается современная практика обучения взрослых.

Ключевые слова: андрагогика, непрерывное образование, профессиональная компетентность, последипломное образование, взрослый человек, личностное развитие человека.

Bespartochnaya H. Study of Andragogy as a Discipline: Theoretical and Methodological Aspects

Adult training in the system of continuing education focuses on the requirements and demand of society. Adult, as a subject of learning during his/ her study improves professional skills, expertise, abilities and skills in accordance with the requirements of the European labor market. The feature of andragogy as a science in teaching adults is that it binds notions of maturity and education.

The article analyzes the theoretical and methodological aspects of the concept of andragogy; it discloses requirements to the process of postgraduate training and features of andragogical teacher training for adult teaching; it opens principles of andragogy; andragogical basics of postgraduate education. It motivates the need for lifelong learning and reveals the essence of education for adults; the article focuses on the specifics of training in adulthood. It illuminates the role of corporate and non-formal educational system for adults.

Study of andragogy as a discipline must give general view about andragogy in the system of pedagogic sciences and about adult individual as a subject of study, as well as education of adults in the system of lifelong learning and andragogical basics of professional education. The next stage must be studying of organizational form and technologies for adult teaching.

This study contributes to the formation of teacher's view to theory and methodology in the process of adult teaching for continuous development of the personality, obtaining skills and knowledge in the field of learning technologies for adults.

Key words: andragogy, lifelong learning, professional competence, postgraduate training, adult, professional development of the individual.